

MAHALLA INSTITUTI FAOLIYATINING SAMARADORLIGINI OSHIRISH

Nurmanov Sanjarbek Abdixomid o'g'li

Nizomiy nomidagi TDPU Tarix fakulteti Milliy g'oya,
ma'naviyat asoslari va huquq ta'limi yo'nalishi 3-bosqich talabasi

Nigmanova Umida Baxramovna

Ilmiy rahbar: Pedagogika fanlari dotori (Ph.D), dotsent

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada Taraqqiyot strategiyasi doirasida mahalla instituti faoliyati yaxshilash, shuningdek, Prezident farmoni va turli qarorlar doirasida mahallalar faoliyatidagi vazifalar haqida fikr yuritilgan.

Kalit so'zlar: *Taraqqiyot strategiyasi, mahalla, mahalla instituti.*

Mahalla ming yillar davomida shakllangan, xalqimizning o'ziga xos qiyofasini ko'rsatib turadigan noyob ijtimoiy tuzilma. Bir-biriga mehr-oqibat ko'rsatib yashash, yaxshi va yomon kunlarda birga yelkadosh bo'lish singari insonga xos fazilatlar aynan mahallada tarkib topadi.

Fuqarolik jamiyatining eng muhim institutlaridan biri bo'lgan mahalla instituti haqida gap ketganda aytish mumkinki, qadim-qadimdan xalqimizning milliy turmush va tafakkur tarziga aylanib ketgan jamoa bo'lib, bir mahalla bo'lib yashash tuyg'usi ijtimoiy hayotning ham uzviy qismi sifatida katta bir ma'naviy qadriyat deb qaralgan. Birgina to'ylarimizni olib qarang... Mahallada bir kishi to'y qiladi, mehmonlarni butun mahalladoshlar kutib oladi, mehmon qiladi, kuzatib qo'yadi. Yoki uzoqdan to'yga kelgan mehmonlar uchun mahalladoshlar qo'noq tayyorlaydi. Ming yillardan buyon an'ana tusini olib kelayotgan milliy qadriyatimiz — hasharga e'tibor qarating. U

asosan mahallalarda o‘tkaziladi. Bir qarashda oddiy tadbir bo‘lib ko‘ringan hashar, odamlarni birdamlikka, hamjihatlikka chorlovchi va ana shu ahillikning hosilasi nechog‘lik ahamiyatga ega ekanligini anglatib turuvchi o‘zimizga xos ajoyib an‘ana, aslida. Buning zamirida bir yoqadan bosh chiqarish, bir-birini qo‘llab-quvvatlash, bir-biriga yordam berish singari xalqimizga xos ulug‘ fazilatlar yotadi.¹

Mahalla samaradorligini oshirishga doir bir qancha qonunlar, qarorlar va prezident farmoni qabul qilingan. Eng muhimi bosh qonunimiz bo‘lmish Konstitutsiyamizda aytib o‘tilgan.

O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining 105-moddasida Shaharcha, qishloq va ovullarda, shuningdek, ular tarkibidagi mahallalarda hamda shaharlardagi mahallalarda fuqarolarning yig‘inlari o‘zini o‘zi boshqarish organlari bo‘lishi mustahkamlanib, konstitutsiyaviy maqomga ega bo‘ldi. “Fuqarolarning o‘zini o‘zi boshqarish organlari to‘g‘risida”gi, “Fuqarolar yig‘ini raisi (oqsoqoli) va uning maslahatchilari saylovi to‘g‘risida”gi O‘zbekiston Respublikasi qonunlari, O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining farmon va qarorlari, Vazirlar Mahkamasining bir qator qarorlari qabul qilindi.

Alohida ta’kidlash kerak, O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev tomonidan 2017-yil 3-fevral kuni qabul qilingan “Mahalla institutini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi farmon qadriyatlar beshigi sanalmish milliy demokratik institut bo‘lishi mahallalarning rolini yanada kuchaytirish, ularning xalqimiz hayotidagi o‘rni va nufuzini yanada oshirish borasida muhim ahamiyatga egadir.

Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyev ta’kidlaganidek, “qaysi mahallada ish to‘g‘ri tashkil etilib, fuqarolar bilan yaqin hamkorlik o‘rnatilgan bo‘lsa, o‘sha yerda hamjihatlik, mehr-oqibat muhiti hukm surmoqda, noxush holatlarga yo‘l qo‘yilmayapti”. Shu bois mamlakatimizda amalga oshirilayotgan izchil va tizimli islohotlarning hozirgi shiddatli bosqichida mahallalarni yanada qo‘llab-quvvatlash va rivojlantirish davr taqozosidir.

¹ Hurriyat gazetasidan. 02.02.2024.

Bugungi kunda mahalla faoliyati tubdan o'zgarib bormoqda. Xususan, "2022-2026-yilga mo'ljallangan – Yangi taraqqiyot strategiyasi" da ham mahalla instituti faoliyatining samaradorligini oshirish, uni jamoatchilik boshqaruvi va nazoratining tayanch bo'g'iniga aylantirish muhim vazifa sifatida belgilangan. Bunga ko'ra:

– Hududlardagi ijtimoiy-iqtisodiy muammolarni joyida hal etish maqsadida mahallalar vakolatlarini kengaytirish, ularning moliyaviy mustaqilligini kuchaytirish;

– Fuqarolarning o'z mahallasi hayotidagi ishtirokini hamda davlat organlari va mahallalar o'rtasida to'g'ridan-to'g'ri aloqani ta'minlash, mahallalarda aholi bilan ishlashga qaratilgan jarayonlarni raqamlashtirish;

– Mahalladan turib barcha davlat idoralariga murojaat qilish tizimini yaratish, davlat va ijtimoiy xizmatlarni bevosita mahallada ko'rsatish;

– Mahallalarning "o'sish nuqtalari" va ularda yashovchi aholining tadbirkorlik faoliyatidagi ixtisoslashuvidan kelib chiqib, davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash tizimini kuchaytirish;

– Mahallalar uchun yuqori malakali mutaxassislarni maqsadli tayyorlash, barcha mahalla raislari va hokim yordamchilarida boshqaruv asoslari, bandlikni ta'minlash, bank-moliya, tomorqa, yer, chorvachilik va parrandachilik bo'yicha ko'nikmalarni shakllantirish;

– Tadbirkorlikni rivojlantirish, aholi bandligini ta'minlash va kambag'allikni qisqartirish masalalari bo'yicha tuman (shahar) hokimining yordamchisi institutining samarali faoliyatini yo'lga qo'yish kabi vazifalar belgilangan.¹

Alohida ta'kidlash kerak, ezgu qadriyatlar va milliy an'analar beshigi bo'lgan mahalla tarbiya o'chog'i sifatida qaraladi. Mahalla shunday noyob va ta'sirchan, bugun ko'plab xorijiy mamlakatlarning ekspertlari tomonidan ham munosib e'tirof etilayotgan ijtimoiy boshqaruv usuli tizimidir. Ayni paytda mamlakatimizni har tomonlama rivojlantirish, fuqarolik jamiyatini shakllantirishda mahalla tayanch va ta'sirchan kuch bo'lib xizmat qilmoqda.

¹ "2022–2026-yillarga mo'ljallangan yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi"

Ko‘p ming yillik tarixga ega xalqimizning turmush va tafakkur tarzini ko‘z qorachig‘idek asrab-avaylashda bu maskanning o‘rni va ahamiyati katta. O‘zbekiston mustaqillikka erishganidan so‘ng, mahalla institutining nufuzini oshirish nafaqat ijtimoiy-iqtisodiy, balki siyosiy, tarbiyaviy va ulkan ma‘naviy ahamiyatga ega bo‘lgan ustuvor vazifa sifatida belgilandi. Va bu tizimli ravishda amalga oshirib kelinmoqda.

Prezidentimizning “Mahalla institutini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi farmoni bu yo‘lda juda muhim huquqiy hujjat bo‘ldi.

Mazkur farmonning nihoyatda muhim jihatlaridan biri shundaki, unda fuqarolarning o‘zini o‘zi boshqarish organlari faoliyatini muvofiqlashtirish bo‘yicha Respublika kengashiga yuridik shaxs maqomini bergan holda uni fuqarolar yig‘inlarining uyushmasi shaklida tashkil etish nazarda tutilmoqda.

Qoraqalpog‘iston Respublikasi, viloyatlar va Toshkent shahar, tumanlar va shaharlarda tuzilgan kengashlarni esa Respublika kengashining tarkibiy tuzilmalari sifatida tashkil etish belgilandi.

Kengashlarning nufuzi va maqomini oshirish, joylarda aholi tomonidan ko‘tarilayotgan masalalarni ijro hokimiyati organlarining rahbarlari e‘tiboriga yetkazish va mazkur masalalarni hal etish bo‘yicha ularning bevosita ishtirokini yanada kengaytirish maqsadida O‘zbekiston Respublikasi Bosh vaziri, Qoraqalpog‘iston Respublikasi Jo‘qorg‘i Kengesi raisi, viloyatlar, Toshkent shahar hamda tumanlar va shaharlar hokimlari zimmasiga tegishlicha Respublika kengashi, hududiy kengashlarga jamoatchilik asosida raislik qilish vazifasi yuklatildi.

Kengashlar zimmasiga yuklatilgan vazifalar ijrosini samarali ta‘minlash, fuqarolarning o‘zini o‘zi boshqarish organlari faoliyatining moddiy-texnika bazasini mustahkamlash, sohada amalga oshirilayotgan ijtimoiy-iqtisodiy dasturlarni moliyalashtirish bo‘yicha ishlarning samaradorligini oshirish maqsadida Respublika kengashi va hududiy kengashlar raislarining birinchi o‘rinbosarlari bir vaqtning o‘zida “Mahalla” fondining tegishlicha Respublika boshqaruvi hamda hududiy bo‘lim va bo‘linmalariga raislik qilishlari belgilab qo‘yildi.

Farmon bilan kengashlar faoliyatini yanada takomillashtirish hamda fuqarolarning o‘zini o‘zi boshqarish organlarini qo‘llab-quvvatlash borasida 37 ta aniq tadbirlarni amalga oshirishni nazarda tutadigan kompleks chora-tadbirlar dasturi tasdiqlanganligi esa bu boradagi ishlarni aniq va puxta tashkil etishga zamin yaratadi.

Xulosa qilib aytganda, mahalla instituti bugun tom ma’noda jamiyat va davlat ijtimoiy hayotining eng jo‘shqin, faol, qaynoq va jonli maskaniga aylanib bormoqda. Mazkur farmon faqat xalqimizgagina xos bo‘lgan noyob va betakror ijtimoiy tuzilma – mahalla institutining faoliyatini, o‘rni va nufuzini yangi bir bosqichga ko‘tarilishida muhim amaliy ahamiyat kasb etadi.